

ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Ламах К. Т.

*аспірант Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Поняття корупції як соціально не бажаного і протиправного суспільного явища відоме законодавству багатьох цивілізованих країн сучасного світу. Не є в цьому виключенням і наша держава, в якій з 1995 р. діє Закон «Про боротьбу з корупцією», де визначено правові та організаційні засади запобігання, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь [1]. Суб'єктами таких діянь вітчизняний законодавець визнав державних службовців, вищих посадових осіб керівництва держави, народних депутатів України та депутатів місцевих рад всіх рівнів, посадових осіб органів місцевого самоврядування, військових посадових осіб Збройних Сил України та інших військових формувань. Вчинення такими особами більшості видів корупційних діянь, використання ними влади чи службових повноважень та пов'язаних з ними можливостей для особистого збагачення, отримання пільг чи інших переваг для себе або інших осіб в умовах воєнного стану вказує на підвищену небезпеку вчинення кримінальних правопорушень та збільшення тяжкості їх наслідків. Водночас зазначені обставини зумовлюють наявність складнощів у виявленні фактів кримінально караних корупційних діянь та доказуванні вини правопорушників під час здійснення кримінального провадження. Для цього в розпорядженні правоохоронних органів мають бути всі потрібні їм засоби, а працівники таких органів повинні володіти відповідними знаннями й знати можливості та практику їх використання.

Вивченню питань корупції, корупційних діянь, кримінальної караності таких протиправних вчинків приділили увагу фахівці в галузі кримінології, кримінального права, зокрема, А. Боровик, Б. Головкін, А. Закалюк, О. Костенко, М. Мельник, О. Терещук, М. Хавронюк та інші. Проблеми розслідування окремих видів корупційних злочинів розкривають В. Галаган, В. Давиденко, Є. Демідова, О. Дудоров, О. Дульський, К. Задоя, М. Капустіна, А. Самодін, В. Шевчук, В. Шепітько, Р. Шехавцов та інші відомі вітчизняні вчені. Разом з тим, не достатню увагу приділено використанню можливостей проведення

негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування корупційних злочинів та їх окремих видів і зовсім немає публікацій з питань проведення негласних процесуальних дій під час досудового розслідування таких злочинів в період воєнного стану. Так, наприклад, розкриваючи питання методики розслідування злочинів, передбачених ст. 364 КК України – зловживання владою або службовим становищем, ст. 368 КК України – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою як найбільш розповсюджених видів корупційних злочинів, Р. Шехавцов веде мову про підготовку й проведення обшуку та огляду, допитів службової особи та свідків, тимчасового доступу до документів, а розкриваючи зміст окремих тактичних операцій лише називає деякі негласні слідчі (розшукові) дії, що входять до їх складу, і нічого не повідомляє про порядок їх підготовки, проведення, отримання й використання результатів для збирання доказів і доказування [2, с. 77–85, 148–154]. Вважаємо, що роль і значення негласних слідчих (розшукових) дій в доказуванні під час досудового розслідування корупційних злочинів та зокрема тих, які вчинені в період воєнного часу, потребує свого більш докладного вивчення.

Як відомо, на стадії досудового розслідування визначальну роль в пізнанні обставин вчинення злочину відіграє діяльність слідчого як представника сторони обвинувачення, а основними його засобами збирання й перевірки раніше зібраних доказів виступають слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії. Негласні процесуальні дії як засоби криміналістичної діяльності слідчого відомі сьогодні практиці кримінального судочинства багатьох Європейських країн, не є виключенням в цьому й Україна. Негласність проведення істотно впливає на визначення видів негласних слідчих (розшукових) дій, отримання відповідних дозволів та встановлення порядку їх проведення, прийняття слідчим, прокурором рішення про здійснення конкретного виду й визначення основних виконавців, обрання способу фіксування ходу й результатів проведення, визначення порядку ознайомлення з отриманими результатами зацікавлених осіб і водночас збереження від необґрунтованого розголошення тих відомостей, які становлять державну таємницю чи таємницю досудового розслідування. Сьогодні така процесуальна новація вітчизняного законодавця викликає широкі наукові дискусії й численні запитання з боку практиків не лише з огляду на новизну, а й з врахуванням тих обставин, що в чинному КПК України й в інших нормативних документах мають місце не завжди чітко висловлені й однозначно сприймані формулювання окремих норм процесуального закону, деяких положень міжвідомчих і відомчих нормативних актів відповідних

правоохоронних органів, в яких здійснено спробу врегулювати порядок підготовки й проведення конкретних негласних слідчих (розшукових) дій [3, с. 6–7]. В короткій науковій публікації практично неможливо розкрити всі або й основні питання, що викликають спори вчених і практиків з приводу нормативного врегулювання й класифікації негласних слідчих (розшукових) дій, а тому зупинимось більш докладно лише на одній з них – моніторинг банківських рахунків, ст. 269-1 КПК України [4]. Введення такої процесуальної дії до числа негласних слідчих (розшукових) дій як процесуальних засобів збирання й перевірки доказів можна вважати доволі спірним рішенням вітчизняного законодавця. Тому є декілька причин.

По-перше, виконання таких дій пов'язується з діяльністю лише одного правоохоронного органу, яким є НАБУ, і навіть без вказівки в законі на те, що це можуть бути підрозділ детективів чи підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України. Проведення таких процесуальних дій не дозволене слідчим інших правоохоронних органів. Це робить окрему законодавчу норму КПК України «взуськовідомчою», спрямовуючи дію загальнодержавного закону на задоволення інтересів органу досудового розслідування лише одного відомства.

По-друге, суб'єкт фактичного виконання таких процесуальних дій як уповноважена на те процесуальна особа в даній законодавчій нормі не визначений. Вказаних у ч. 6 ст. 246 КПК осіб, що мають виключне право проводити негласні слідчі (розшукові) дії і якими названо слідчого та уповноважені оперативні підрозділи, в нормативних положеннях ст. 269-1 КПК навіть не згадано. Натомість виконавцями ухвали слідчого судді мають бути «банк», очевидно, – «керівник банківської установи» та невизначене коло працівників банку, залучених до моніторингу банківських рахунків. Не відомим залишається й те, хто саме має право залучати таких «усіх працівників банку» до проведення негласної процесуальної дії.

По-третє, не зрозумілим є порядок і форма фіксації ходу та результатів моніторингу, а та вимога, що це має бути «надання банком в поточному режимі інформації про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках» не відповідає встановленим КПК процесуальним вимогам щодо порядку та форми фіксації кримінального провадження, а також вимогам ст. 252 КПК, якою встановлено, що формою фіксації негласних слідчих (розшукових) дій має бути лише протокол, а не інформація про операції.

По-четверте, нормами цієї статті проігноровано вимоги іншої законодавчої норми, а саме – частини другої ст. 257 КПК, згідно

з якими передання інформації, одержаної внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється тільки через прокурора. Рішення про використання таких матеріалів в доказуванні повинен приймати прокурор, а не «Національне антикорупційне бюро України». І це теж законодавча вимога, яку проігноровано.

Незрозумілим є те, що слід вважати результатом проведення моніторингу як негласної процесуальної дії. Адже результатом дій банківських працівників, здійснених ними на виконання вимог ухвали слідчого судді, має бути отримана працівниками НАБУ «інформація про банківські операції». Але в ст. 256 КПК, що встановлює загальні вимоги до використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, мова йде про протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії як додатки до протоколів. Лише такі матеріали можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій. Тут не згадується якась «інформація» або повідомлення з інформацією. На нашу думку, така негласна процесуальна діяльність є одним із способів доступу працівників НАБУ, і не лише детективів, до банківської таємниці, а не негласними слідчими (розшуковими) діями органів досудового розслідування.

Окремі, а іноді і нездоланні труднощі можуть виникати в разі проведення моніторингу банківських рахунків та отримання й використання його результатів в умовах воєнного стану. Відомо, що доволі часто корупціонери використовують банківські установи, які перебувають за межами України, зокрема, в РФ, на територіях тимчасово окупованих чи щойно звільнених від загарбників або в так званих ЛНР, ДНР. Трапляються випадки, коли окремі керівники й працівники банківських установ обґрунтовано підозрюються в колабораційній діяльності. Здійснення моніторингу банківських рахунків корупціонера за таких умов не просто утруднене, а й просто неможливе. Ці проблеми не мають свого негайного й однозначного вирішення, а тому варті на докладне вивчення.

Література:

1. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5.10.1995 р. № 356/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1995. № 34, ст. 268.

2. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с.

3. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти : навч. посіб. / В. А. Колесник, І. В. Гора, В. О. Ходанович. Київ : НА СБ України, 2019. 192 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. Ст. 88.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-42>

**ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ЯКІ БУЛИ ОДЕРЖАНІ
ЗА УЧАСТІ АДВОКАТА-КОНФІДЕНТА
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ**

Маленко О. В.

кандидат юридичних наук,

*адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «INTERLEGUM»
м. Київ, Україна*

Проблематика боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями на сьогодні перебуває в центрі уваги всього суспільства та держави. Корупційні протиправні діяння характеризуються досить високим рівнем латентності, що обумовлює потребу активного застосування негласних слідчих (розшукових) дій (надалі – НС(Р)Д) під час досудового розслідування таких кримінальних проваджень. Вивчення судової практики свідчить, що сторона обвинувачення використовує конфіденційне співробітництво, яке пов'язане з участю інших осіб під час проведення інших видів НС(Р)Д, для збирання доказів винуватості особи (осіб).

Згідно ч. 1 ст. 275 КПК України під час проведення НС(Р)Д слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення НС(Р)Д

у випадках, передбачених КПК України [1]. Таким чином, конфіденційне співробітництво особи в кримінальному судочинстві полягає або в одержанні стороною обвинувачення інформації від конфідента, або в залученні конфідента до проведення НС(Р)Д під час досудового розслідування.

Відповідно до ч. 2 ст. 275 КПК України забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення НС(Р)Д адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів,